

ca, Moreau?). peix molt paregut a la sardina; posat en salmorra en surt preparada l'anxova (Vinaròs); sin.: amploia, meleta (Tarr), BDC XI, 71, 36. També Plaia el posa junt amb l'anxova, en la seva llista de noms de peixos de les Costes de Llevant (Proa, Palamòs, juliol 1960, 9) I ja era popular en cat. central a primers de segle «Tot va més car que el bordell; / no es pot anar a la plaça: / el xanguet a quatre sous, / el seitó a tres rals, les gambes / a tretze sous menos tres», Robrenyo, *El Sarau de la Patacada* (ed. Barcino, p. 22)

En una nota molt breu del BDC xxiv, 72 (= *EntreDL* III, 161), jo em preguntava si podia ser derivat de l'àr. *zajt* 'oli' (> ACEITE, DCEC/DECH) perquè engruixiria la breu llista de mots catalans, on una *z* ha donat *s* sorda (SAFRA i algun més). Alguna vegada he pensat si es podia tractar d'un plural àrab d'aquest mot; i no ho descarto, perquè si bé l'únic plural conegut de *zajt* és *zajtāt* (RMA, p. 501, diccs clàssics, *Mohit*; Dozy, *Suppl* I, 616b) es podria suposar que en el vulgar valencià se n'hagués fet un plural del tipus més divulgat en -*ūn(a)*, no ho crec perquè el que es troba en els nostres arabismes és més aviat la forma obliqua de plural, en -*in*. Tanmateix en l'aspecte semàntic la idea de relacionar amb un nom de l'oli no és desencaminada: cf. el que diuen Mtre Robert i Coromines, i en general anxoves, oli i olives han anat sempre juntes

Però més aviat podríem pensar que vingui de l'adjectiu *zajtūni* 'semblant a l'oliva' (àr *zajtūna*, cast. *aceituna*, derivat de *zajt*), que es troba en diccs clàssics, encara que Dozy li doni altres significats; car, de tota manera, aquest adjectiu és vulgar avui en el Marroc. Com ja s'ha d'esperar, en àrab magrebí l'accent s'hi ha desplaçat a la *ū*. Brunot el transcriu *zajtūni*, i el troba en els seus *Textes vulgaires de Rabat* (p. 350) amb els sentits de «vert foncé», i de «noir comme les olives mûres», i el cita, com «vert olive», en *Le travail de la lame à Tlemcen*, de Ricard et Bel; essent *seitó* = *aladroc*; i venint aquest de l'àr. *al-āzraq* 'el blau', no es pot recusar com a ètímon un nom de color. Com que en hispano-àrab no s'havia reduït el díftong (*zeitūn*, *zeitūne*, transcriu encara *PAlc* com a nom de l'olivera, en l'àrab de Granada, any 1505) el dit adjectiu havia de sonar *zeitūni* en l'àrab de la nostra terra, bona base fonètica de *seitons*; i la variant *asseitó* de Vinaròs, amb el seu *as-*, també es podria pendre com a índici d'arabisme.

No mancaria de fonament una altra raó de relacionar-lo amb l'oliva, que podríem veure en el gust amargant de totes dues menges: per al seitó ens ho testifica Mtre. Robert, i, segons sembla Aristòtil, de qui és el nom grec *ἔγκρασιχολος*, que pròpiament significa 'mesclat amb fel' (*ἔγκρασις* + *χόλη*).

Però després vaig adonar-me que el nom d'aquest peix està verament documentat en formes segurament dependents del mossàrab aràbigues d'Espanya i del Marroc, que coneixem per Dozy (*Suppl* I, 760a) i per Simonet (*Glos Moz*, p. 604), de qui és el mèrit d'haver-les relacionades amb el «cat. *saytó*» Dombay en la seva *Grammatica* de l'àrab marroquí (a. 1800) porta

šatūn «anchois», i *PAlc* «*xotona*: anchova»: tots dos tant en el nom d'unitat en -a, com en el collectiu, sense; semblantment P. de la Torre (c. 1805) i Lerchundi *xetūna*, plural *xetūn* «anchoa», tots dos referents al Rif, Marcel (que és, més vagament, del Magreb francès) traduïx «loche», però és possible que no ho conegui exactament o de primera mà, car en tot cas el mot sembla ser estrany a Algèria (manca Beaussier i Lentini)

En català mateix tenim proves de la inicial amb *x-*, en una font tan antiga o més que les de la variant amb *s-*. el venerable Libre de Cuina de Sant Soví, cita el *xeytó* [«Engraulis encrasicholus», *NCl* cxv, § 189, p. 243] seguit de *aladroc* i la *boga*, i després del *peix mular*.

La discrepància *a/e/o* de la vocal radical s'explica ja per si sola donada la forta i coneguda tendència del mossàrab a l'assimilació *e-ó > o-ó*. *šeton* ha de ser doncs la forma bàsica en tot plegat. I, com ja digué Simonet, aquest mot no és àrabí ni bereber, sinó que ha de pertànyer al mossàrab romànic

En efecte, de seguida es veu que fóra difícil trobar-li cap enllaç en àrab, on a penes existeix una arrel *štn*. És veritat que hi ha l'arrel postnominal semítica i aràbiga de *šatān* 'el Dimoni, Satan', que dona alguns verbs i adjectiu derivats (Dozy I, 811a) *šatāna* «adresse, espièglerie» (Boqtor), i que en part es redueix al tipus trílter normal en àrab, en la forma *šatan-*: així, al costat de *šatān* «adroit, astucieux; éveillé, fin; espiègle, futé, enfant bruyant, intrigant» (Dozy, I c), hi ha *šatan* «improbis» (Dozy, 760a), i per tot Algèria es troba el verb *šatan* «déranger, harceler, détourner, distraire» (Beaussier, Lentini)

No és que es vegi impossible trobar algun enllaç semàntic d'això amb un nom de peix, tampoc gens fàcil. Però el que ens ho treu del cap és que la *s-* del cat. *seitó* hi fóra netament incompatible. Més hi ha la disjuntiva *s-/š-*, per si sola, ja indica que la *s-* ha de ser originària (girada habitualment en *š-* quan s'hi fiquen els moros), que el mot ha de ser romànic mossàrab; i que, per a l'ètímon, tot fa pensar en una *s-* i tendeix a excloure tant una base en *š-* com també en *z-*

Simonet pensa en el cast. *salton* —a descartar, evidentment, per la fonètica, i en tots sentits— i, en primer lloc, en el ll. «*sagittula*, dim de *sagitta* 'saeta', aplicado a dichos peces por razón de su forma» Si li llevem -*ULA*, que faria nosa, i ens quedem amb *SAGITTA*, això ja esdevé raonable. Les anxoves i sardinetes són peixos de forma allargada, que es poden comparar amb una fletxa en alguna mesura; pensem especialment en les anxoves i sardines estibades en el barril, en la *llerca* de seitó de Coromines, en els tallets de Mtre Robert; ja hem vist que *seitó* i *aladroc* són el mateix i remeto a la descripció de l'aladroc valencià, ací, vol. I, 130a54 (i 335b46): «peixets menuts que es fregeixen a manolls»; se'n mengen pocs a Val «no val la pena de fregir-los»; *aladrocs*, coses de poc valor, Thous 1925»: aquests manolls vénen a ser com els manyocs de fletxes; si un dels noms és «Meletta *phalercica*» (supra), això deu ser un derivat del gr. *φάλαρα/*